

РОЗПОВІДЬ ПРО ВЕТЕРАНА ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Досить поширеною є думка про майже домінуючу роль політруків у перемозі над німецько-фашистською навалюю на нашу країну. Цю тезу майже на століття було міцно вдовбано у свідомість радянського народу, втілено як комуністичну віру. Однак ця теза спростовується майже більшістю тих, хто реально брав участь у боях трагічної Другої Світової війни. Зокрема, це стосується і мого батька *Григорія Литовченка* – офіцера Червоної Армії.

Григорій Литовченко почав війну молодшим лейтенантом запасу, заступником командира батареї гармат калібру 76 мм, що вела бої на самій передовій лінії фронту. Батарея вступила в бойові дії буквально в перші ж тижні війни.

У перший день війни, ще до отримання «повідстки» з військкомату, батько сказав дружині, що повинен захищати країну і сім'ю як свідомий громадянин, хоча як керівник однієї з трамвайних станцій у Києві має право на броню. З перших місяців війни батарея показала високу ефективність, а саме – прорвала оточення німців (здається, на річці Трубіж). Керована рішучим офіцером, батарея відкрила вогонь по німцях і визволила міст та дорогу для відходу війська та біженців. За цей успішний бій батько одним із перших був нагороджений бойовою срібною медаллю. Бойові нагороди мій батько – орден та багато медалей – отримував і в подальшому.

Уже на Ленінградському фронті, на відкритій ділянці поля, німецький загін наблизився до батареї з криками «Рус! Здавайся!». Оцінивши обставини, батько наказав зайняти оборону та прийняти бій. Частину гармат розвернули до ворога і відкрили по німцях вогонь шрапнелевими снарядами, в той час як інші бійці відкочували решту гармат на певну відстань і відкривали з них вогонь по німцях, притискуючи їх до землі. І так були врятовані всі гармати. За цей успішний бій без втрат з нашого боку батька нагородили орденом Червоної Зірки, а бійців – медалями.

У цьому епізоді також проявилася людяність фронтових бойових офіцерів і одночасно негативна роль – політруків. Так, недалеко від описуваного місця подій виникла подібна ситуація в розташуванні сусідньої 45-ої батареї. Але там бійці не змогли врятувати гармати, натомість повтікали, бо німці підібрались значно ближче. Військовий суд наполягав (а найбільше – політрук) на розстрілі командира, та на відправці бійців у штрафбати. Батько був запрошений на суд як свідок. Він рішуче і аргументовано заступився за сусідню батарею (адже німці підійшли дуже близько), чим викликав незадоволення замполіта полку.

Після цієї події авторитет батька зріс серед полкового колективу, а у політруків – навпаки. Отож замполіт полку в чині підполковника якось заявився до батькової батареї сам з пропозицією (почесною, на його думку): зробити батькову батарею як зразкову – комуністичною. Однак 8 бійців були безпартійні. Батько був не проти (та й відмовитись від такої пропозиції було неможливо і навіть небезпечно, як показали подальші події). Через деякий час замполіт передав вісім чистих анкет для заповнення до прийому в кандидати партії і вже через тиждень сам прийшов за заповненими анкетами. Та він був надзвичайно здивований, бо тільки половина безпартійних згодилась вступити в партію. Аргументація була різною, але більшість відверто надумана. Один заявив, що він уже похилого віку і тому вважає, що не зможе принести повноцінну користь партії. Інший сказав, що він вірує в Бога, а це недопустимо для члена партії. Інший сказав, що він боїться, бо якщо, не дай Боже, попаде в полон, то буде розстріляний як комуніст. Четвертий заявив, що він малограмотний і недостойний бути членом партії.

Роздратований замполіт (адже зривалася запланована ним політична акція) запропонував таке непередбачуване рішення: «Я тобі, Литовченко, пришлю 4-х нових бійців – членів партії з новобранців, а цих, «негідників», заберу». Батько розумів, яка доля (навіть розстріл) чекає відкатників і тому рішуче відмовився, аргументуючи тим, що бойовий склад батареї вже спрацювався в боях.

Відмова від такого «політичного заходу» розлютила замполіта і він почав напромаку робити «підкоп» під лейтенанта: виставляв його як слабкого в політичній агітації та й взагалі ображав ярликами «слабовольний» та ін.

Якось з'явився в командирську землянку і при офіцерах (будучи напідпитку) ображав Литовченка і викликав стріляти. Ледве офіцери угомонили «вихователя» відмовитись від стрілянини (а в батька були покривлені роботою пальці рук і він був би напевно вбитий). Далі продовжувалась «штабна» робота: відмова в підвищенні звання з лейтенанта до старшого лейтенанта (замполіт не підписав подання командира полку); тому батько закінчив бої лише лейтенантом, хоча цим ніколи не переймався. Крім того, замполіт також не підписав нагородного листа на батька на орден Червоного прапора. Батько цим не надто переймався, але осадок залишився. Вже за Незалежності в 1991 році з воєнкомату прийшов лист із запрошенням отримати цей орден Червоного прапора. Батько відмовився його брати в знак протесту проти політкомісарівського свавілля.

Родина працелюбів Литовченко
(ліворуч праворуч Галина, Володимир, Петро, Валентина, Григорій Гаврилович, Софія, Віктор). 1960 р.

Закінчив батько війну після поранення в обидві ноги. В 1944 році повернувся додому інвалідом війни II-го ступеню.

Будучи спочатку «віруючим» (але не догматичним) рядовим членом партії, батько поступово «прояснів»: він позитивно сприйняв Незалежність та порадував нас

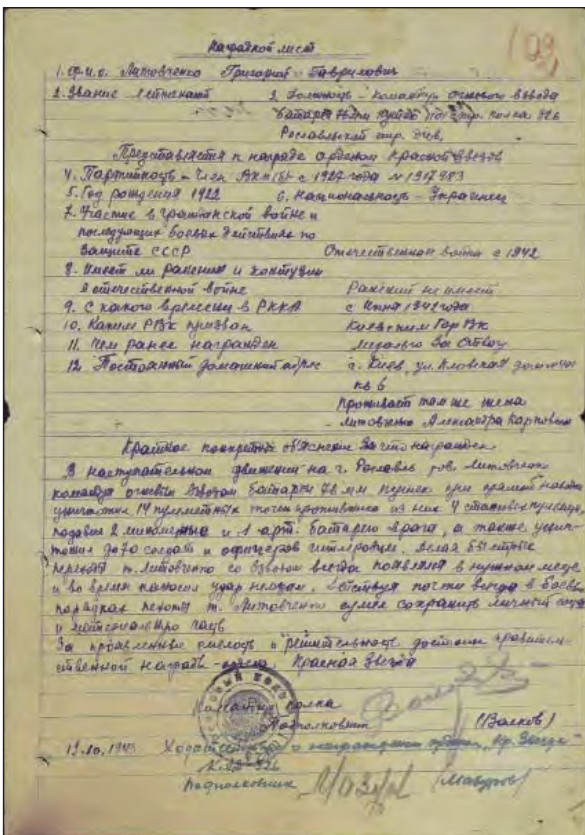
знанням українського гімну «Ще не вмерла Україна», проспівавши його нам як згадку про ранню юність. Все своє київське життя (від 1933 р.) батько чесно працював залізничним шляховиком у київському трамвайному парку, від робітника до інженера. Ще й дотепер його пам'ятають як почесного трамвайника в Київському управлінні трамвайного громадського транспорту. Виховував сумлінно дітей, а мав їх шестеро. Троє отримали вищу освіту та наукову ступінь – Софія (1929 р. н.), Володимир (1931 р. н.), Петро (1937 р. н.); інші діти – Галина (1927 р. н.), Віктор (1940 р. н.), Валентина (1945 р. н.). І це при дуже скромних достатках як до війни, так і безпосередньо після неї. Опікувався своїми молодшими сестрами та братом, бо рано (в 13 років) його батько помер від тяжкої роботи сільського теслі (взагалі рід Литовченків походить з «дерев'яних» майстрів – переселенців з Литви, запрошених Троїцьким монастирем ще десь у XVIII ст.). А дружині Григорія – чарівній красуні **Лесі Пам'ятка** з деснянських сіл (Рожни, Літки) – дісталася дуже нелегка доля:

**Там матір добрую мою,
Ще молодую, у могилу
Нужда та праця положила.**

Наче це про неї написав Тарас Шевченко за століття до того. Нагородою долі цього рідного мені подружжя стала велика сім'я, вихована **Григорієм Литовченком** (1902–1997) та **Олександрією Пам'яткою-Литовченко** (1904–1962).

Шана і дяка їм.
Слава Україні! ■

Володимир Литовченко
доктор фіз.-мат. наук, професор,
член-кореспондент НАН України, м. Київ

Нагородний лист лейтенанта Григорія Литовченка